

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculumuma

Baloratzeko eta hobetzeko proposamena
(2009ko azaroa)

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculuma

Atarikoa

Sarrera

“Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculumaren” proposamena ezagutza alor honetan formazio aukerak sustatzeko gogoz aritu diren zenbait erakunde eta elkarteren ekimenetik sortu da. Dantza tradizionalaren transmisio sistemen aldaketak eta baldintza berrietara egokitu beharrak kezka eragiten du aspaldiko urteotan sektorean. Ardura hori behin eta berriz agertu da bai eragileek egindako gogoetetan eta baita erakundeekin izandako harremanetan ere.

Dantza tradizionalaren sektoreak agertutako kezka horri erantzunez Dantzan Ikasi programa jarri zuen abian Gipuzkoako Foru Aldundiak 2008ko abenduan. Gipuzkoako Euskal Dantzarien Biltzarrak eta Ikerfolk elkarteak egin dute programaren jarraipena eta dantzan.com elkarteak implementatu du programa. Oinarrizko dantza ikastaro eskaintza bat bideratzeaz gain, dantza irakasleen balizko titulazio baterako curriculum bat prestatzen joateko urratsak eman dira Dantzan Ikasi ekimenaren bidez.

Euskal dantza tradizionalen curriculumaren proposamenarekin bi helburu bete nahi dira. Batetik, euskal dantza tradizionalen ikasketa eta titulazio bat martxan jartzeko bidean urratsak ematea eta horrelako proiektu bat bere egin dezakeen erakundearentzat pizgarri eta lagungarri gertatzea. Bestetik, dantza tradizionalaren irakaskuntza ez-arautuan dabilzan elkarte eta ekimenentzat (Dantzan Ikasi barne) beren jarduera formatiboetarako gida erabilgarria eta baliagarria eskaintzea.

Lehen proposamen hau egiteko aurre-azterketak egin dituzte zenbait elkarte eta norbanakok eta haien zirriborroetan oinarrituta apailatu da. Gipuzkoako Euskal Dantzarien Biltzarrak eta Ikerfolk elkarteek txosten bana prestatu zuten eta horiek izan dira abiapuntuan erabilitako materialak. Bigarren etapan Eusko Ikaskuntzako Folklore Sailako presidente den Emilio Xabier Dueñas-ek, Gasteizko Folklore Eskolako zuzendari eta irakasle taldeak, eta Bilbao Musika Eskolako eta Aiko taldeko irakasle Patxi Labordak beraien gogoetak helarazi dizkigute. Bihoaz guztiei gure eskerrik beroenak.

Honako hau proposamen mailako ekarpena da, eta horrenbestez, euskal dantza tradizionalaren alorrean diharduten erakunde, elkarte, talde eta norbanakoen esku jarriko da, proposamena aztertu, eztabaidatu eta hobetzeko proposamenak egiteko.

Aurrekariak

Euskal dantza tradizionalaren transmisioa kezka iturri da luzaroan eta horren inguruko gogoetak eta proposamenak pilatzen joan dira azken hamarkadetan. Dantza tradizionalaren iraunkortasuna eta gizarte aldaketen aurrean egokitzearen inguruko eztabaiden baitan agertu da maiz transmisio moduen aldaketari buruzko kezka.

Ortzadar elkarteak Iruñean antolatzen dituen Folklore eta Kultura Tradizionalari Buruzko Jardunaldietan alor horri buruzko pentsamendua, ikerketa eta gogoeta sustatu eta zabaltzeko programak antolatzen dira, eta zehazki, 1999an "Dantza eta dantza taldeen gaur egungo egoera euskal kultura" jardunaldiak burutu ziren. Dantzaren eta dantza taldeen ibilbide eta egoerari buruzko diagnostikoen artean formazioari buruzko kezka maiz agertzen da jardunaldian parte hartu zuten ikertzaileen artean. *"...una de las primeras actividades que debiera desarrollar un grupo, es la de una formación integral en el folclore del país a todo aquel que se acerque al mismo"* dio Iñaki Irigoien-ek (2003: 402), eta batez ere dantza irakasleen formazioa da kezka eragile nagusia: *"Se alega muchas veces la falta de formación en estos temas de los enseñantes o monitores. (...) esta formación de los responsables técnicos es, o debiera ser al menos, uno de los objetivos prioritarios de la Federación"* (IRIGOIEN, 2003: 403).

Bizkaiko dantza tradizionalaren egoerari buruzko azterketa egin ondoren erakundeei formazio alorrean esku-hartzeko eskaera luzatu zioten Jose Alfonso Antequerak eta Jose Patricio Aldamak Ortzadarren jardunaldi horietan: *"En los grupos de danza actuales venimos observando en los últimos tiempos una preocupante pérdida de la figura del Maestro de Danza, de modo que muchos dantzaris son incapaces de hacer frente al aprendizaje de los distintos bailes del País"*. (ANTEQUERA & ALDAMA, 2003: 434).

Dantza eta musika tradizionalaren osasun egoeraren inguruko gogoeta orokor baten testuinguruan bideratu zituen Eusko Ikaskuntzaren Folklore Sailak "Dantza eta Musika tradizionalaren topaketak" 2005. urtean Abadiñon. Dantza tradizionalaren sektoreari buruzko gabezia eta erronken artan hezkuntzari dagokionez salaketa gordina egin zuen Emilio Xabier Dueñas-ek: *"En la enseñanza, (...) la danza, al menos en este país, ha sufrido y sufre un total desprecio, únicamente defendido por los postulados de los grupos de danzas tradicionales"*. Norabide berean, Dantza irakasleen umezurtz egoeraz mintzatu zen Joseba Altube: *"Lo que sí veo en el sector es una grave falta de formación. En los grupos de folklore, digamos que hay 1.000 formadores. ¿Y quién forma a esos formadores? Nadie. No*

tiene a dónde dirigirse”.

Helburu zehatz eta praktikoekin, dantza tradizionala eskoletara eraman eta bertan landu ahal izateko gida eta eduki proposamenak egin izan dira. *La danza vasca en las escuelas* lana egin zuen Iñaki Irigoien-ek orain 20 urte EDBk Bilboko eskoletan gauzatutako programara begira. “Euskal dantza eskolan: Folklore Eskolara Euskal Dantzaren Bidez” (SIENRA eta ZENGOTITA-BENGOA, 1993) eta “Folklore y educación: hacia una nueva metodología” (LARRINAGA, 2007) moduko lanekin hezkuntza orokorrean dantza tradizionala eta folklorea lantzearen onurak, esperientzien kronikak eta proposamenak ezagutzera eman dira.

Derrigorrezko hezkuntza orokorrean musika eta heziketa fisikoa jakintza alorren baitan dantzak izan dezakeen tokia eta landu daitezkeen konpetentziak zehaztu dira irakaskuntza orokorreko curriculumetan. Dantza talde eta dantza eskoletan lantzeko curriculumak ez dira neurri berean landu, baina dantza irakasle horiek formatzeko ikastaroak eskaini dira beste zenbaitetan. Adibidez Ikerfolk elkartak Jira Galdua ikastaroak eta aldizkariak kaleratu ditu, EDBk Folklore hastapen ikastaroa eta dantzar irakasleen formaziorako mintegiak burutu ditu, Bilbao Musikak Ikasfolk proiektua burutu du, beste zenbait elkarte eta taldek egin dituzte bide horretan ahaleginak.

Dantza irakasleak berak, edo dantza tradizionalaren alorrean goi mailako trebakuntza jaso nahi duenak landu beharreko konpetentzia eta edukiak antolatzen joatea da honako lan honen helburua. Asmo horrekin egindako ahaleginen artean aipatzekoa dira 1996. urtean, Eusko Jaurkitzearen Kultura Sailak deituta Euskal Autonomia Elkartearen dantzaren sektorearekin egindako bilerak. Dantzaren egoerari eta hartu beharreko neurrien inguruan iritziak konpartitu ondoren, alor bakoitzeko bilerak burutu ziren eta galdera nagusi bati erantzun bat adosteko ahalegina eskatu zitzaizen taldeei. Dantza tradizionalaren eragileak bildu zituen taldean aho batez adostu eta aldarrikatu zen formakuntza zela kezka nagusia eta premia larrienean aurkitzen zena. “*Dantza tradizionalaren irakaslearen formakuntzarako kurtsoen beharra agerian geratzen da*” jaso zuten dantza tradizionalako sektorearen ordezkariak bilerako aktan. Eskaera zehatz hari ahalik eta bultzada handiena eskaintzeko, dantza tradizionalaren alorreko ordezkariak formakuntza ikastaro haietan lantzeko oinarriko curriculum baten zirriborroa adostu zuten. Proposamen hura erakundeen administrazio korapiloetan galdu zen eta ez zuen biderik egin.

Ekarpenak

"Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculuma" prestatzeko ezagutza alor honetan eskarmentua duten zenbait elkarte eta eragileri hausnarketa eta proposamenak egiteko gonbitea luzatu zaie. Bakoitzari egindako galdera honako hau izan da: *"Dantza tradizionalaren irakaskuntzan –irakaskuntza hori bideratu daitekeen eremu guztiak kontuan hartuta– aritu nahi duen den dantza irakasleak zein konpetentzia eta ezagutza izan beharko lituzke?"*.

Gipuzkoako Euskal Dantzarien Biltzarrak eta Ikerfolk elkarteek dantza irakasleen formazioaren inguruko gogoetak eta curriculum proposamenak landu dituzte. Gasteizko Udal Folklore Eskolako irakasle taldeak, Eusko Ikaskuntzako Folklore Saileko presidentea den Emilio Xabier Dueñas-ek eta Bilbao Musikako eta Aiko taldeko irakasle Patxi Labordak galdera horri erantzun zehatza eta neurtua emateko ahalegina egin dute.

Konpetentziak garatzea helburu duen curriculum diseinu bat planteatu du Gipuzkoako EDBk eta horretarako Oinarrizko Hezkuntzaren curriculum erabili du eredutzat. Horren arabera Lehen eta Bigarren Hezkuntzako zenbait arlotako konpetentzia eta helburuen artean dantzan aplikatzeko egokiak direnak hautatu eta egokitu ditu (ikus 1. eranskina). 12 konpetentzia nagusi definitu ditu Gipuzkoako EDBk bere curriculum proposamenean eta konpetentzia horiek lantzeko zenbait ikasketa plana aurkeztu du. Aurreko prestakuntza (estilo eta teknika), hezkuntzara bideratuta heziketa pedagogikoa eta euskal dantzen errepertorioko estilo eta teknika desberdinak lantzeko programa.

Dantza Maisu-Maistrek bere lana behar bezala burutzeko jarraitu behar luketen ikasketen ibilbidea, edukiak, jakin beharreko gaiak eta lehen planteamendu baten zirriborroa prestatu du Ikerfolk elkarteak. Zer jakin beharko lukeen eta zer ikasi behar duen aztertu dute Ikerfolk elkarteko Juan Antonio Urbeltz-ek eta Iñaki Arregi, eta guzti hori nola antolatu eta atondu bigarren esparru batean kokatu dute. Dantza maisu-maistren eginkizuna dantza irakastea izanik, irakaskuntza horretan dantzaren iraganaren eta etorkizunaren arteko zubi lanak egiteak duen garrantzia azpimarratu dute., eta horretarako, gaiari buruzko ulermen, ezagutza eta esperientzian oinarritutako irizpide osatu eta sendoak behar ditu dantza maisuak. Disziplina anitzeko dimentsioa duen formazioa proposatzen du Ikerfolk-ek, *"dantzatik abiatuta musika, jantzi, erritual, prestakuntza fisiko eta ezagutza teorikoaren inguruan osatzen dena"* eta euskal tradizioa Europako ondare zabalago baten parte bezala ulertuko duena.

Eskema pedagogikorako eredu preklasikoetan oinarritutako marko metodologikoak proposatu ditu Ikerfolk-ek. Hezkuntza orokorreko ikastetxeetan zein dantza taldeetan

aplikatu daitezkeen ibilbide pedagogiko baten zirriborroa eskaini du, eta baita lantzeko egokiak izan daitezkeen dantzen katalogo zehatz bat ere. Dantza maisu-maistraren ikasle helburua 8-10 urtetik gorako gazteengan kokatzen du Ikerfolk-ek, adin horretatik beherako umeengana dantza jolas eta joko sinpleen bidez hurbildu behar delako. Prestakuntza fisikoa, marko teorikoa eta musikologia oinarri sendoak beharrezko antzematen dituzte.

Musika eta erritmoaren oinarrizko prestakuntza beharrezko jotzen dute Gasteizko Folklore Udal Eskolako zuzendari eta irakasleek beraien proposamenean. Dantza irakasleak garatu behar dituen konpetentzia pedagogikoak jaso dituzte, eta dantza tradizionalaren alorreko erreperitorioaren ezagutza, eta beste dantza moten zein dantzaren ezagutza teoriko-praktiko zabal baten interesa azpimarratu dute lokomozio aparatuen ezagutzarekin batera.

Lengoaia musikalean prestakuntza beharrezkotzat jotzen du halaber Patxi Laborda Bilbao Musika Eskolako dantza irakasleak eta Aiko taldeko kideak. Psikomotrizate alorreko ezagutzen interesa ere azpimarratu du. Erreperitorioari dagokionez, dantza zehatzetan baino sistemetan jartzen du arreta, alegia genero bakoitzaren egitura eta ezaugarriak menperatzean, ahalik eta aldaera zehatz gehieneki aberastuz. Gutxienez musika-tresna bat jotzeko gaitasuna izatea proposatu du Patxi Labordak. Prestakuntza etnokoreogologiko zabal batetik dantza tradizionalakaren testuinguruen ezagutza, inprobisazioa, dantza eta kantua, irakaskuntza sistema tradizionala eta inguruko herrialdeetako dantza tradizionalen ezagutza lantzea proposatzen du.

Dantza maisu on batek XXI: mendean izan beharko lituzkeen dohainak aztertu ditu Emilio Xabier Dueñas, Eusko Ikaskuntzako Folklore Sailaren lehendakariak. Euskal Kulturaren inguruko ezagutza orokorraz gain tradizio eta ohituren inguruko zehatza beharko lukeela uste du Dueñas-ek, dantza tradizionala osotasun horretan osagai bat gehiago baita. Dantza tradizionalen ezagutza zehatzarekin batera dantza garaikide eta klasikoaren ezagutza teorikoa izatearen interesa aipatzen du. Musika lengoian oinarria izatea ezinbestekotzat jotzen du. Dantzak nola irakatsi jakin behar du irakasleak eta horretarako metodologia egoki bat landu beharko dela antzematen du, ahaztu gabe kalitatea oinarrizko balioa izango dela sistema kurrikular osoan.

Gaitasunak helburu

Goi mailako ikasketak dira hemen aztergai daudenak. Azken urteotan hezkuntza sistema osoan ari da sistema pedagogikoaren erreforma burutzen eta gaur egun unibertsitate sisteman gauzatzen ari den eraldaketa oihartzun zabala izaten ari da. Bolognako prozesuarekin irakaskuntzaren metodologian aldaketa nabarmenak gauzatu dira. Ikasketa berriak izanik, hasiera hasieratik eredu berrian inspiratutako curriculuma izango da honako hau.

"Gaitasunetan oinarritutako formazioaren ikuspegia eta irakasteko-ikasteko metodologiaren berrikuntza sakona" (PEREZ / BALLUERKA, 2008:26) dira irakaskuntza kultura berri horren ezaugarri nagusiak. Ezagutza metatzea helburu zuten curriculumak baztertu, eta testuinguru zehatzetan moldatzen jakiteko gaitasunak garatzea du helburu sistema berriak. Gaitasunak eta balioak dira helburu, eta ezagutzak aurrekoetara iristeko bidean bitarteko eta bidaide. Horrenbestez, irakaskuntzaren plangintza egiteko, ibilbide kurrikular horren bukaeran ikasleak bereganatuta izan beharko lituzkeen gaitasunen multzoa hartzen da ardatz bezala.

Ikasleak formazio ibilbidea osatuta, hautatutako lanbidean autonomiaz jarduteko gaitasunak garatuta izan ditzala bermatu behar du curriculumaren implementazioak. Alegia, dantza irakaskuntzan zein dantza tradizionalaren inguruko beste jarduera profesionaletan aritzeko prestatuta, gaituta, bukatu beharko lituzke ikasleak ikasketak.

Curriculum proposamenak egin dituzten elkarte eta norbanakoek aintzat hartu dute ikuspegi berri hori, eta honako apailatze lan honetan ere horren arabera egituratu da plangintza. Dantza ikasketen curriculuma dantza errepertorio zehatzen zerrendekin osatzeko tentazioa uxatuta, dantza katalogo interesgarri horiek ikaslearen gaitasunak hezur-mamitzeko baliatzen asmatzea da lan honek duen erronka nagusia. Gainera, modu horretara, dantza tradizionalen kasuan oso ohikoak eta oso garrantzitsuak diren lokalismoen sarean harrapatuta ez geratzeko aukera izango da. Sistematan koreografiko tradizionalan trebatutako ikasleak tokian-tokiko errepertorioen oinarriak ezagutzeaz gain, horiek baliatu eta dinamizatzeko gaitasuna garatua izan beharko du ikasketak bukatzerako.

Ikasketen eremua

Euskal dantza tradizionalaren alorrean ez dago gaur egun ikasketa arauturik egiteko aukerarik. Ikasketa horien beharra dantza tradizionalaren ingurune desberdinetan antzeman da, hala nola, ikuskizunen sorkuntza ari direnengan, dantza taldeen kudeaketan dabilzanengan edo dantza tradizionalaren inguruko elkarte eta taldeen kudeaketan dihardutenengan adibidez, baina modu nabarmenean, dantza tradizionalaren irakaskuntzan dihardutenek aldarrikatu dute behar hori.

Eskaera nagusia irakaskuntzatik etorrira, hasierako proposamenak irakaskuntzara begira, alegia, irakasleen formaziora begira egin dira. Dantza tradizionalaren irakaskuntza bera ordea eremu eta maila oso desberdinetan gauzatzen da: hezkuntza orokorrean musika eta dantza konpetentzia multzoan lantzen da dantza tradizionala, zenbait eskolatan aisialdiko eskaintzako osagaietako bat dantza, zenbait kultur etxetan helduen aktibitate psikomotriz eta musikalak dinamizatze erabiltzen da, zientzako dantza taldeetan begirale, dantzari eta irakasleak ume taldeak dantzan jartzen aritzen dira, hainbat Musika eta Dantza Eskoletan sustrai tradizionalako eskaintzaren baitan lantzen da, plaza zein areto itxietan dantzaldi gidatuak animatzen aritzen dira zenbait gidari, e.a.

Jarduera eremu horietako bakoitzaren beharrak eta irakasleen formazio eskaerak bereziak izan daitezke. Eta horiek gutxi balira, badira irakaskuntzan aritu gabe, dantza tradizionala beren jardueraren oinarritzko lehengaitzat duten beste zenbait eragile, kudeaketa, sustapen, komunikazio, koordinazio, jantzigintza, musikari edo animazio lanetan besteak beste.

Curriculum honetan, ikasketa hauek dantza tradizionala beren jardueraren ardatz izan nahi duten ikasle guztiei zuzenduta izan daitezela proposatzen da. Alegia, eremu guztietan edo edozeinetan arituko diren irakasleentzat, zein dantza tradizionalaren irakaskuntzan aritu gabe ere, dantza tradizionalaren inguruko formazio trinkoa beren jarduerarako hezurmuinekoa gertatuko zaienentzat.

Erreferentziak

ALBISU, ANE.

2005. "Euskal dantzaren modernizazioa", In dantzan.com, 2005
<http://www.dantzan.com/edukiak/euskal-dantzaren-modernizazioa/>

ARANA, Lide.

2002. "Dantzaren hedapena Euskal Herrian: zenbait ohar", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002. 751-754. orr.

ARANBURU, Mikel.

2002. "La Gestión del Folclore. Diez consideraciones desde un enfoque teórico", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002. 287-290. orr.

ARAOLAZA ARRIETA, Oier.

2002. "Euskal dantza tradizioaletik abiatutako ikuskizunak gaur: begirada bat lau proposameni", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Eusko Ikaskuntza, Donostia, 2002. 309-315. orr.

ARISTIZABAL, Fernando; ARREGI, Iñaki. LARREA, Jexux.

2005. *Oroimenaren haritik*, dantzan.com, 2005. <http://www.dantzan.com/albisteak/oroimenaren-haritik>

ANTEQUERA, José Alfonso; ALDAMA, Jose Patricio.

2000, "Reflexiones sobre la situación actual de la danza en el territorio histórico de Bizkaia", in *Sukil 3. Cuadernos de Cultura Tradicional*, Iruñea: Ortzadar Euskal Folklore Taldea, 2000, 405-438. orr.

ASKOREN ARTEAN

1996. "Dantzaren sektorearen eskaera Eusko Jaurlaritzari", 1996-05-25, Dantzaren sektoreko ordezkariak, argitaratu gabeko lana, Donostia: 1996.

2004. *Kulturaren Euskal Plana*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz, 2004.

2004. *Euskal Curriculuma: kultur ibilbidea. Adituen ekarpena*. Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioa, 2004.

2006. *Derrigorrezko eskolaldirako Euskal Curriculuma. Euskal Curriculuma baloratzeko eta*

hobetzeko proposamena. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila, Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioa, Kristau Eskola, Sortzen-Ikasbatuaz, 2006.

BIDADOR, Joxemiel.

2009. "La danza en la enseñanza y la enseñanza de la danza: antecedentes del grupo txiki", in *Dantzariak*, N.55, Bilbo: Euskal Dantzarien Biltzarra, 2009.

CLAVERIE, Filgi.

2002. "L'exemple de Biarritz = Dantzaren antolamendua Frantzia: C.N.N.-ak. Miarritzeko eredu", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Eusko Ikaskuntza, Donostia, 2002. 751-754. orr.

DUEÑAS, Emilio Xabier.

2000. "Los grupos de danza vasca a debate: Impresiones de una actualidad a nivel nacional", in *Sukil 3. Cuadernos de Cultura Tradicional*, Ortzadar Euskal Folklore Taldea, Iruñea, 2000. 459-468. orr.

ETXABE ZULAIKA, Xabier.

2006. "Euskal dantza: sasoiari ala krisian?", *dantzan.com*, 2006.
<http://www.dantzan.com/edukiak/euskal-dantzaren-osasunaz/>

FERNANDEZ DE LARRINOA, Kepa (koord.)

1998. *Invitación al estudio de la danza tradicional en el País Vasco*: Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 1998.

2004. *Calendario de fiestas y danzas tradicionales en el País Vasco*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 2004.

GOMEZ LINARES, Alicia.

2003. "La enseñanza de la danza en el estado español. Situación actual y convergencia europea", documentación sin publicar In *La Danza den la Universidad*, IV. Encuentros de Arte y Cultura, Bilbao: EHU-UPV, 2003.

IRIGOIEN, Iñaki.

1989. *Danzas vascas en las escuelas*, Bilbo: Euskal Dantzarien Biltzarra; 1989

1998. "Euskal Dantza, 50 urteko historia laburra", in *Gipuzkoa 50 urte dantzan. Goizaldi 1948-1998*, Donostia: Goizaldi, 1998, 22-39 .orr.

2000. "Desarrollo de la danza folclórica durante los últimos 50 años", in *Sukil 3. Cuadernos de Cultura Tradicional*, Iruñea: Ortzadar Euskal Folklore Taldea, 2000, 387-404. orr.

ITZAINA, Xabier.

2000. "Herri kulturatik euskal kulturarat. Dantza Ipar Euskal Herrian", in *Sukil 3. Cuadernos de Cultura Tradicional*, Iruñea: Ortzadar Euskal Folklore Taldea, 2000. 323-340. orr.

LARRINAGA ZUGADI, Josu.

2001. "Folklore infantil: de la tradición oral a la educación", in *Jentilbaratz. Cuadernos de Folklore*, N. 7, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2001. 13-31 . orr.

2007. "Folklore y educación: hacia una nueva metodología", in *Jentilbaratz. Cuadernos de Folklore / Eusko Ikaskuntza*, N.9, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2007.

LEGORBURU ARZAMENDI, Mikel.

2001. "Folklore euskal curriculumaren globalizatzailea", in *Jentilbaratz. Cuadernos de Folklore*, N. 7, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2001, 7-12 . orr.

MORENO, Ana.

2002. "Apuntes sobre la formación y enseñanza de la danza en Guipúzcoa y Navarra = Gipuzkoan eta Nafarroan dantza prestakuntza eta irakaskuntzari buruzko oharak", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002, 743-744. orr.

MUJIKA, Josu.

2002. "La danza en Euskal Herria: situación actual y perspectivas de futuro = Dantza Euskal Herrian: egungo egoera eta etorkizuneko aukerak", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002. 743-744. orr.

OREGI, Sabin.

2001. "Euskal Herriko ikasbidearen oinarriak eta aldaketak", in *Jentilbaratz. Cuadernos de Folklore*, N. 7, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2001. 211-224 . orr.

PEREZ IGLESIAS, Juan Ignacio / BALLUERKA, Nekane

2008. "Bolognaren alde", in *Jakin*, 168. zkia. Donostia: Jakinkizunak, 2008.

PINO ESCOBAR, Susana del.

2003. "Situación actual de la danza en las distintas universidades españolas", documentación sin publicar In *La Danza den la Universidad*, IV. Encuentros de Arte y Cultura, Bilbao: EHU-UPV, 2003.

QUIJERA PÉREZ, José Antonio.

2001. "Derrigorrezko hezkuntzan folklorearen irakaskuntzaz hausnarketa batzu", in *Euskonews*, 118. zkia, Eusko Ikaskuntza, 2001. <http://www.euskonews.com/0118zbk/gaia11801eu.html>

2002. "Folklore ikerketaren etorkizuna: erronkak eta beharrak", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002. 291-301. orr.

SÁNCHEZ EKIZA, Karlos.

2000. "Ideologías, identidades y tradición en la danza tradicional vasca: El caso del Aurreku", in *Sukil 3. Cuadernos de Cultura Tradicional*, Iruñea: Ortzadar Euskal Folklore Taldea, 2000. 341-352 . orr.

2002. "Folkloreari aplikaturiko lan metodologia berriak", in *XV Congreso de Estudios Vascos: Euskal zientzia eta kultura, eta sare telematikokoak = Ciencia y cultura vasca, y redes telemáticas = Science et culture basque, et réseaux télématiques (15.2001.Donostia)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2002. 303-308. orr.

SEBASTIAN GARCIA, Lorenzo.

2001. "La asesoría Técnica en Folklore Vasco del Departamento de Cultura de Euzkadi (1936-1937)", in *Jentilbaratz. Cuadernos de Folklore*, N. 7, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 2001. 185-210 . Orr.

SIENRA, Gerardo; ZENGOTITA-BENGOA, Amaia.

1995. "Euskal dantza eskola: Folklore Eskolara Euskal Dantzaren Bidez", in *XII Congreso de Estudios Vascos: Estudios Vascos en el Sistema Educativo = Eusko Ikaskuntzak Hezkuntza Sarean*. Vitoria-Gasteiz, 1993. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1995. p. 387-406.

URRUZOLA, Juan Mari; ROJO, Fernando.

2000. "Euskal Dantzak Tolosaldean: Tradizioa ala ikuskizuna", in *Sukil 3. Cuadernos de Cultura Tradicional*, Iruñea: Ortzadar Euskal Folklore Taldea, 2000. 353-368. orr.

URBELTZ, Juan Antonio.

2003. "Argia como memoria", in *Danza Vasca. Aproximación a los símbolos*, Donostia: Etor-Ostoa, 2003.

URIEL, Perfecto.

2003. "La enseñanza de la Danza en Europa", documentación sin publicar In *La Danza den la Universidad*, IV. Encuentros de Arte y Cultura, Bilbao: EHU-UPV, 2003.

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculumua

Baloratzeko eta hobetzeko proposamena
(2009ko azaroa)

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculuma

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculuma ikasketa horietako irakaskuntza arautu behar duten ebaluazio-irizpide, helburu eta eduki multzoa da.

Helburu orokorrak

Euskal dantza tradizionalen ikasketen helburua ikasleen gaitasun orokorrak eta hezkuntza sistemak berezko dituen gizalegezko baloreak garatzea da, eta horiez gain, kalitatezko dantza formazioa eskaintzea, dantzaren praktika artistikoaren gozamena sustatuz. Dantza tradizionalen ikasketek ikasleengan gaitasun hauek garatzen lagunduko dute:

- a) Dantza lengoaia artistiko moduan eta herri eta norbanakoen komunikazio eta kultura adierazpenerako tresna bezala duen gaitasunaz jabetzea.
- b) Euskal dantza tradizionalen ondarea ezagutzea eta baloratzea, emanaldiekin gozatzen ikastea, eta dantza bere osotasunean, ondare historiko eta kultural gisa gisa ezagutzea eta baloratzea.
- c) Dantzatze gaitasuna garatzea bakoitzaren komunikazio eta adierazpen aukerak aberastuz. Dantza tradizionalaren menperatze tekniko eta estilistikoa erakustea, jatorrizkoak zehaztasunez berregiteko memoria koreografikoa frogatuz eta ohiko sistematika koreografikoaren ezagutzaren bidez unean uneko soluzioak proposatzeko gaitasuna erakutsiz.
- d) Dantzaren ikaskuntza gauzatzeko beharrezko diren bakarkako zein talde lanerako ohiturak, eta ahaleginen eta arduren ohiturak garatzea, eta dantzan jarduteko ezinbesteko diren behaketa zein entzuketarako kontzentrazioa garatzea.
- e) Taldean parte hartzen jakitea, modu orekatuan integratuz, eta dagokionean ardurak hartuz eta horie erantzunez.
- f) Jendaurrean dantzatzea, nork bere buruarekin ziurtasunez jokatuz, memorizatutako dantzak fidelki erreproduzitzen zein egitura tradizionalen ezagutzak sustatzen dituen

inprobisazio bideak jorratuz, eta dantzatzeak bere gain duen komunikazio gaitasuna baliatuz.

- g) Dantzaren gozamena dastatzen jakitea, gozamen hori transmititzeko estrategiak garatzea, eta gorputzaren eta sentipenen ezagutzaren bidez oreka fisiko eta emozionala garatzea.

Helburu zehatzak

Ikasketa hauek burutzen dituen ikasleekiko honako helburu zehatz hauekin gauzatuko da dantza tradizionalan formakuntza plana.

- a) Dantza tradizionalan eta dantza tradizionalarekin taldean zein bakarka jarduteko eta gozatzeko formazio teoriko eta praktikoko egoki bat eskaintzea.
- b) Dantza tradizionalen ikuspegi zabal eta aberats bat eskaintzea, ondare komunikatibo eta artistiko honek dituen balio guztiak ezagutzeko aukera emanez, eta testuinguru guztietan gauzatzeko gaitasunak eskainiz.
- c) Tokian tokiko tradiziozko dantzak bildu eta zabaldu, herri kulturaren eraginez, irakaskuntza, sentsibilizazio kanpaina, emanaldi zein bestelako ekimenen bidez.

Ikasgaiak

Helburuak betetzeko honako ikasgaiak landuko dira ikasketa ibilbidean zehar:

- a) Dantza formazio teoriko orokorra
 - Dantzaren historia unibertsala
 - Dantzaren antropologia
 - Kultura tradizionala
 - Jai egutegia

- b) Dantzara aplikatutako musika formakuntza
 - Lengoia musikala: irakurketa eta idazketa
 - Egitura ritmikoak dantza tradizioaletan
 - Dantzarako kontzeptu baliogarriak: tenpoa, konpasa, anakrusa,...
 - Organologia eta forma orkestral tradizionalak
 - Erritmoa eta mugimenduaren didaktika

- c) Anatomia eta gorputz heziketa
 - Anatomia
 - Fisiologia
 - Gorputz heziketa
 - Dantzako patologia fisiko nagusiak

- d) Dantza teknika eta formazioa
 - Dantza akademiko klasikoa
 - Dantza garaikidea
 - Koreografia
 - Dantza antzezpena

- e) Mugimenduaren didaktika, psikomotritatea eta koordinazioa

- f) Euskal dantza tradizionala, errepertorio orokorra (teoriko-praktikoa)
 - Soka-dantzak, dantza-kordak eta ingurutxoak
 - Ezpata-dantzak eta arku-dantzak
 - Trokeo-dantzak, dantzari-dantza eta makila-dantzak
 - Paloteados eta Dance-ak

- Jauziak, mutxikoak eta mutil-dantzak
- Inauteri-dantzak
- Irri-dantzak eta dantza-kantatuak
- Bakarkako dantzak: txakolin, almute-dantza, mahai-gaineko, kaxarranka,...
- Teknika preklasikoak: Gipuzkoa, Zuberoa,...
- Erromeriako errepertorioa
 - Dantza soltea: Jota, Porrúa, Fandango, Arin-arina
 - Bikote dantzak: bals, korrido, mazurka, polkak, schottis,..
 - Kontra-dantzak

g) Dantzara aplikatutako pedagogia

- Motibazioa
- Komunikazioa
- Baliabide pedagogikoak

h) Europako dantza tradizionalak

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculumua

Adituen txostenak

- Gasteizko Udal Folklore Akademia
- Patxi Laborda (Aiko taldea)
- Emilio Xabier Dueñas (Eusko Ikaskuntza – Folklore Saila)

Gasteizko Folkore Udal Akademia

Zuzendaritza eta dantzari irakasleak
Jon, Marta, Elena, Aizkoa, Josu eta Pedro

Dantza irakaslearen curriculum-erako zirriborroa

1.- Rítmico musicales

- ❖ Lenguaje Musical
 - Competencia a nivel de lectura melódico-rítmica de partituras habituales en el repertorio
- ❖ Formas musicales
 - Reconocimiento de formas musicales comunes en el repertorio tradicional: orígenes, evolución, estructuras elementales.
- ❖ Organología y formaciones orquestales tradicionales
- ❖ Pedagogía y didáctico del ritmo y del movimiento

2.- Didactico pedagógicos

- Desarrollo y psicomotricidad
- Recursos pedagógicos en el aula
- Improvisación
- Elementos de motivación del alumno
- Competencias en comunicación

3.- Danza tradicional

Contenidos técnicos, teóricos y prácticos de la danza tradicional:

- Escuela de Guipúzcoa
- Escuela de Xuberoa
- Dantzari dantza
- Soka Dantza
- Paloteados y Dances
- Iauziak, Muxikoak, Mutil dantzak.

- Ritmos de Suite.
- Baile al suelto
- Otros ciclos de danza: Carnaval...

4.- Otros contenidos de danza

1. Danza clásica: nociones y pasos elementales
2. Danza contemporánea.
3. Coreografía.
4. Expresión dramática
5. Escenografía
6. Danzas tradicionales del mundo.
7. Danzas de salón
8. Ritmos de danza de los siglos XIX y XX

5.- El aparato locomotor: anatomía, fisiología, patologías más frecuentes en relación con la danza.

Aiko taldea
Bilbao Musika Eskola
Patxi Laborda

Dantza Maisuen Kurrikuluma

Zirriborroa

1.-Hizkuntza musikala

- Esaldiak eta Konpasak
- Erritmoak (binarioa, ternarioa...). Euskal plazetan eman diren oinarrizko estruktura erritmikoak,
- Pulsua, azentoa.
- Tempoak, metronomoaren erabilera
- Anakrusa
- Oinarrizko irakurketa eta idazketa
- ...

2.- Psikomotrizitatea

- Ibilera, Suspensio ezberdinak, jauziak
- Txorkatila, oina, belauna, gerria, besoak
- Oreka
- Espazioaren kontrola
- ...

3.-Errepertorioa

Errepertorioaren zerrenda bat egin beharrian, neretzako interesgarriagoa izanen litzateke dantza maisu batek menperatzea sistema bera, dagozkion dantzak baino, hau da:

Jota eta arin arinaren sistema

Jauzien Sistema (mutildantzak?)

Gipuzkoako sistema (taula koreografikoa)

Zuberoako sistema

Kontradantzen sistema

...

Eta ahal izan balitz ahalik eta aldaera gehiago ikastea komenigarria izanen litzateke, sistemen aberagarritasunaz jabetzeko.

4.-Musika tresna

Eztabaidagarria bada ere, neretazako dantza maisu batek musika trenza bat jo behar du. Gutxienez perkusioa, zenbait konzeptoetaz jabetzeko: erritmoa, pulsoa, tempoa... Eta besterik ez bada, oso baliabide garrantzitsua izan daiteke eskolak emateko.

5.-Etnokoreologia

- Dantzen inguruko datuak: Bederen, dantza maisuak irakatsi behar dituen dantzen inguruko argibideak emateko gai izan beharko luke: non egiten den, noiz, zein da bere kontestua, aldaerak, bestelako datuak...
- Inprobisazioa dantza tradizionalan: "continuum" bat moduan ulertuta, erabateko inprobisaziotik erabat mugatua dagoen inprobisazioraino, adibide ezberdinekin: jota, jauziak, soinu zaharrak, erregelak...
- Dantza eta kantua. Adibide eta erabilpen ezberdinak.
- Irakaskuntzaren sistema tradizionalak: dantza maisuak.
- Dantza tradizionalaren akademizazioa. Eta ondotik eman den desakademizazioa: Urbeltzen errola
- Dantza tradizionala inguruko herrialdeetan. Amankomunean dugun errepetorio musikala eta koregrafikoaz jabetzeko.

Eusko Ikaskuntza – Folkore Saila

Emilio Xabier Dueñas

De las cualidades de un buen maestro de danza al uso de la tierra en siglo XXI

Introduciendo

El establecer unos criterios básicos que conformen los conocimientos y aptitudes de un profesor de danza tradicional encierran, cuando menos, la dificultad de no haberse realizado con anterioridad informe alguno al respecto.

Al margen de sentar bases y fundamentos que nos lleven a una sentencia rígida de los parámetros, deberemos entender que la relatividad es asimilable al lugar de procedencia o edad del maestro, tipología y origen del alumno, características del lugar de ensayo, hora del día, fin del producto y así un sinfín de variables.

Antes de pasar a definir las posibles necesidades, estableceremos los puntos de apoyo, bastante generales y según así los he percibido y entendido:

- Fines: enseñanza de la danza tradicional, siguiendo unos cánones sistemáticos
- Territorio de desarrollo: Gipuzkoa
- Tipología del alumno/a: edades variables que van desde el mundo infantil hasta la juventud. Excluimos, en un principio la enseñanza a adultos y tercera edad. Existe una diferencia apreciable entre grupos de edad y esto debe ser tenido en cuenta
- Procedencia del alumno/a: Colegios, *Ikastolak*, Grupos de danza vasca o folclóricos, etc. Los conocimientos previos (musicales, coreográficos, deportivos) deben ser tenidos en cuenta

Debo insistir, muy a mi pesar, en la voluntariedad y altruismo que ha generado un cierto desorden y no menos desdén en muchos colectivos, lo que ha llevado a ciertas formas de trabajo muy distantes de unos mínimos requeridos, y aquí debo ser categóricamente

crítico respecto de una falta de metodología y negatividad en la búsqueda de soluciones.

Profundizando

A continuación repasaremos los principales aspectos que nos pueden llevar a obtener unos maestros¹ de danza acordes con la sociedad actual, sin dejar de lado otros aspectos legados de la "tradición".

Características generales del profesor, en las que se deberían cumplir varios requisitos:

- Varón o hembra, joven, de una edad aproximada entre los 18 y 30 años. No debemos generalizar y buscar una impropia igualdad entre sexos. Bien sabemos todos que, generalmente, y digo generalmente, los dos sexos no interpretan de la misma forma las danzas tradicionales. Por la propia complexión física, generalizando, el estilo, el cual es también cambiante y discordante entre los del propio sexo, puede llegar a ser notable. Quizá una solución sería el establecer que tipo de representación se acerca más a cada sexo.
- Conocimientos generales de la Cultura Vasca (Historia, Geografía, Política, Religión), entendida ésta en un territorio que abarca Euskal Herria (7 territorios), pero sin obviar todos los territorios colindantes. Debemos tener en cuenta que estos conocimientos deben servir al formador como cimiento del resto de valores de su propia cultura.
- Conocimientos específicos de las tradiciones y costumbres del país. La danza tradicional es un apartado más dentro del conjunto y así debe ser entendido.
- Conocimientos específicos de las danzas, consideradas tradicionales y las que, en un tiempo, pueden serlo. No debemos olvidar todas las nuevas coreografías que se han ido produciendo desde hace muchos años, llegando algunas de ellas a ser parte integrante del acervo cultural propio y tradicional de algunas localidades, tal y como lo fueron en otro tiempo las conocidas "oficialmente" como "tradicionales".
- Aunque no es de vital importancia, los conocimientos teóricos también podrían abarcar algunos aspectos de la danza contemporánea y clásica.
- Se hace necesario comprender la danza desde el estatus musical. No sería

¹ En este texto en todo momento, si no se dice lo contrario, emplearemos el género masculino pero éste quedará extendido, asimismo también, al femenino.

obligatorio el tener una carrera de solfeo, pero la importancia de la lectura e, incluso, interpretación de partituras se hace insalvable.

- Tanto, o más importante que bailar perfectamente es saber enseñar. Los buenos ejecutantes muchas veces no salen de los mejores bailarines. Por lo tanto, el profesor debe saber qué enseñar, cómo aprovechar las aptitudes del alumno y requerir el esfuerzo necesario para su ejecución.
- Las cualidades físicas son un aspecto a tener cuenta. Lo mismo que cualquiera no vale para bailar en un espectáculo, cualquiera no cumple con unos mínimos corporales. El maestro debe estar en plena forma para dar el máximo de sí mismo.
- El control del cuerpo se extiende a la práctica de los actuales sistemas de ejercicio físico y, sobre todo, de conocimientos prácticos de otras formas coreográficas, al margen de las existentes en el mundo tradicional. No sin antes, matizar rotundamente, el correspondiente funcionamiento rítmico mental-corporal, es decir un control de las melodías, ritmos y compases acordes con el producto de aprendizaje.
- Nos encontramos con una problemática surgida, al menos desde hace 100 años y sobre todo a este nivel. Se trata de la metodología, inexistente aún hoy en día a todas luces. Los intentos conocidos, hasta el momento, se antojan en cierta forma erróneos, escasos y cortos. Este hecho produce una contraindicación en el sistema de enseñanza. Cosa que no sucede en el aspecto musical. Creo que ya es hora que se invierta tiempo, y dinero consecuentemente, en crear una Metodología con criterio, sobre todo en relación a la edad del alumno y otros fundamentos.
- La relación directa entre profesor y alumno es determinante en el resultado final, así como el trato y respeto correcto por ambas partes.
- Idioma. Lo perfecto es el bilingüismo, al menos. No obstante, dependiendo de que a qué tipo de colectivo se proceda en la enseñanza quizá debiera declinarse este punto en relación a los anteriores. No lo tengo muy claro.
- El horario durante la semana y el lugar también son fundamentales, si es que hasta ahora algo de lo de más arriba no lo ha sido. No es lo mismo tener un ensayo a las 20:00 h. después de salir de trabajar un miércoles, que un sábado al mediodía; sobre todo si tenemos en cuenta que el alumnado puede padecer de práctica deportiva.

He dejado de un lado otros aspectos como la ayuda en la creación de representaciones, actitud en el lugar del baile y ante el espectador, así como otras funciones que debe

desarrollar el maestro de cara a concienciar al alumno ante ciertas formas de realizar las danzas. También he dejado de lado otro tema de formación. Se trata la canción y la teatralización. Estos dos aspectos son inexistentes, por ejemplo, en muchos grupos de danzas vascas.

Finalizando

La preocupación por la adquisición de conocimientos y control, generalmente, va unido a personas que realizan trabajos con ánimo de placer. En este mundo existe un porcentaje menor de personas que trabajan de lo que les gusta y, en este pequeño mundo de la danza tradicional, no está asumida esta perspectiva al día de hoy, por lo que se hace indispensable el acometer una base sólida que sustente el engranaje y funcionamiento posterior. Si los pilares son débiles se tambaleará el edificio, tal y como sigue funcionando en la actualidad.

La importancia de la consecución de todos y cada uno de estos apartados redundará en beneficio de todos y, sobre todo, del profesor y del alumno. Debemos tener en cuenta que la unión de la teoría y la práctica son fundamentales.

Tanto o más importante que establecer unos criterios, en los que podemos estar de acuerdo o no, acerca de la idoneidad de éste u otro método, existen una serie de preguntas y/o comentarios a tener en cuenta en un orden global:

- Necesidad social.
- El costo, entiendo, es asumible siempre que esté detrás una institución oficial que lo soporte. Si realmente queremos un producto de calidad, y en esto no va sólo incluido el profesor, sino también el resto de condicionantes que afectan de forma directa a la meta a conseguir.
- Es importante tener en cuenta que la enseñanza y aprendizaje debe tener un fin concreto. Éste se debe enmarcar en la capacitación, con más o menos carácter, del alumno a la hora de participar en un escenario público, y con esto no quiero decir en un escenario de cara al público ofreciendo espectáculo (ejemplo representaciones de grupos de danza/folclóricos en una plaza o tablado).
Ante la asimilación, por parte de una conciencia colectiva de que todo niño/a, joven o adulto, tiene una misión, más o menos fija, más o menos establecida, de bailar para y hacia el público, se hace necesario recalcar que esto no es una obligación, tal y como se demuestra habitualmente.
- El proceso de desarrollo es el que nos catapultará hacia la meta. Aquí nos encontramos con varios desarrollos: el cultural general, el físico, el de psicomotriz, o

el autóctono-plural.

- Las metas del proyecto son el porqué de la realización del mismo. Si no conocemos, o no buscamos, la salida definitiva, en ningún momento entenderemos por qué se hace.
- No todo funcionamiento en favor de la danza tradicional ha generado un mal intencionado carácter de respuesta. Los grupos de danza han cumplido un factor determinante en la preservación de ciertas tradiciones y en la relación social. Hoy en día, y desde hace unos años, esto va cambiando y se deben buscar nuevas fórmulas de mantenimiento.

Este apoyo clave que fundamento en los grupos de danza, es debido a la fuerza que han ejercido los mismos en la sociedad, aunque esto no se vea de forma palpable y en parte debido a la desactualización generada.

Posiblemente me haya dejado fuera del tintero más de una apreciación... lo cedo a otros interlocutores más válidos que yo.

Para finalizar, desearía exponer que lo aquí se presenta son unas muy breves anotaciones concretas, parciales y provisionales, del gran abanico que representa la utilización, difusión, divulgación y enseñanza de una parte de nuestro, minoritario, legado el cual está adscrito, por un lado, al resto de la tradición como parte anexa y, por otro, a la expresión corporal y a las Bellas Artes.

La calidad es fundamental en el desarrollo de todo sistema curricular y así debe ser tenida en cuenta. Metodología sistemática excluida, conforme a las carencias existentes, pero que debe ser creada-elaborada y desarrollada.

Euskal dantza tradizionalen ikasketa curriculuma

Adituen txostenak

- Gipuzkoako EDB
- Ikerfolk

Dantza Irakaslearen Formakuntza

Gipuzkoako Euskal Dantzarien Biltzarra

2.009ko Martxoak 24

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

AURKEZPENA

Haur batek, gehienetan dantzarekin duen lehenengo harremana eskolatik datorkio, Haur Hezkuntzan hain zuzen ere. Ikastoletan, neurri batean edo bestean, dantzarekin erlazionatutako hainbat jolas, dantza eta abesti erabiltzen dituzte. Bere irakasleek ilusioa eta motibazioa transmititu egiten diete eta hurrek zerbait dibertigarria bezala hartzen dute.

Aurrerago, Lehen edo Bigarren Hezkuntzan dantzek bere gorputza hartzen dute: dantza ezberdinak ikasten dira, teknikak sakontzen dira, dantzaren arlo eta elementu desberdinak ezagutzen dira (taldean, bakarka, plazan, oholtzan)...

Adin honetatik aurrera dantza egiten duen pertsona kopurua murriztu egiten da eta jarraitzen dutenak, edo momentu horretan inkorporatzen direnak, batez ere hiru eremu hauetan mugitzen dira:

- Akademia pribatuen munduan. Dantza mota desberdinak egiten dira: klasikoa, kontenporanea, saloi dantzak...
- Dantza talde tradizionaletan. Hauek ohiko dantzak erakutsi eta errepresentatzen dituzte. Euskal dantza taldeak bezala ezagutzen dira.
- Prestakuntza sakonagoa egitera Euskal Herritik kanpo doazen dantzariak.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

Guzti honetan badago adin guztiak zeharkatzen dituen ardatz nagusi bat: ilusioa, motibazioa eta dantza egitearen pasioa. Ilusio hau transmititu egin behar da eta horretarako konpetentzia horretan trebeak diren pertsonak formatu behar dira.

Gai hau ez da berdina adin guztietan. Dantzariak, haurrak direnean errazagoa izaten da hauek motibatzea. Baina koskortzen diren neurrian ilusioa eta dantzatzearen gogoia galtzen doaz eta dantzarien kopurua erabat murrizten da adin horietan.

Beraz, dantzaren konpetentziak planteatzerakoan kontutan izan behar dugu dantza-irakasleek dantza, pauso, teknika eta hainbat elementu ezagutzeaz gain (jatorria, janzkera,...) batez ere, dantza egitearen motibatzaile eta ilusio sortzaileak izan behar dutela.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

DANTZAREN LEHENENGO URRATSAK: 3-6 urte (Haur Hezkuntza)

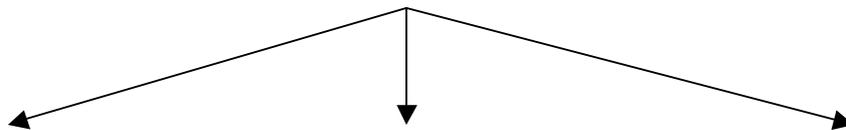

ILUSIOA, MOTIBAZIOA, PASIOA transmititu

DANTZAREN GORPUZKERA: 6-11 urte / 11-14 urte Lehen eta Bigarren Hezkuntza

GAZTEEN/HELDUEN DANTZA

Dantza akademi
Pribatuen
mundura (edozein
motatako dantza
akademia)

Euskal Dantza
Taldeen mundura

Beste batzuk
(Profesional mailan
normalean atzerrira
joan behar dutenak)

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

KONPETENTZIAK

Konpetentziak planteatzerakoan Oinarrizko Hezkuntzaren curriculumak sortu eta ezartzeko dekretua erabili dugu eredu moduan.

Dantzarekin lotura zuzena duten Lehen eta Bigarren Hezkuntzako zenbait arlotako konpetentziak eta helburuak aztertu ditugu, eta hauek dantzara, eta bereziki euskal dantzara, egokitu ditugu. Hauen artean:

- Natura, Gizarte eta Kultura Ingurunearen Ezaguera.
- Arte Hezkuntza.
- Gorputz Hezkuntza.

1. Dantzak sentimenduak eta bizipenak jakinarazteko eta adierazteko eskaintzen dituzten aukerak ulertzea. Euskal Herriko ondarea eratzen duten elementutzat hartzea, eta, horrela, artea eta kultura ezagutzen eta gozatzeko laguntzea.

Comprender las posibilidades que ofrecen las distintas danzas para comunicar y expresar ideas, sentimientos y vivencias, entendiéndolos como elementos configuradores del patrimonio de Euskal Herria.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

2. Dantza eta bereziki dantza tradizionalen tekniken eta baliabideen oinarritzko ezagutza eta jakintza izatea eta etorkizun batean egon daitezkenak ikertzea era aztertzea.

Disponer de un conocimiento y dominio básico de técnicas y recursos relacionados con la danza en general, y la danza tradicional en particular, así como, indagar y analizar posibles apariciones de nuevas técnicas y/o recursos.

3. Dantza eta folklore tradizionalen funtzio sozialak eta erabilerak ezagutzea, hainbat garai eta kulturatan izan dezaketean eta izan duten zeregina ulertzeko eta norberaren kultura-ondarea ezagutzeko.

Conocer las distintas funciones sociales y usos de las danzas y folklore tradicional, para comprender el papel que pueden cumplir y han cumplido a lo largo de los diferentes contextos temporales y culturales, a fin de tener acceso al patrimonio cultural propio.

4. Euskal dantzak sortu diren garairen eta tokiaren ezaugarriak ezagutzea, bere balioa ulertzeko bai eta garai edo gizarte-talde baten adierazpen gisa ekoizpenek izandako balioa ere. Horrela, kritika-prozesuak egiteko bideak irekiko dira.

Conocer las características del momento y lugar en el que han sido creadas, para poder comprender su valor artístico y su valor como expresión de una época o un grupo social, de forma que puedan facilitarse los comienzos de procesos de crítica.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

5. Taldeko jardueretan parte hartzea baloratzen jakitea, besteren ekimenei eta ekarpenei laguntzea eta ekimen eta ekarpen horiek aintzat hartzea, gizartearen alderditik begiratuta, garapen pertsonala izateko.

Saber valorar la participación en actividades colectivas, apoyando y apreciando las iniciativas y contribuciones ajenas, dirigidas a la consecución de un crecimiento personal en su vertiente social.

6. Euskal kultura-ondarearen dantza-adierazpenak ezagutzea eta balioestea eta adierazpen-moduak gordetzeko egindako lana aintzat hartzea. Kontuan hartzea zer nolako aberastasuna ematen duen hainbat kulturatako pertsonekin trukea izateak.

Conocer y valorar diferentes manifestaciones relacionadas con la danza vasca tradicional, para colaborar en la conservación de las diferentes formas de expresión, siendo conscientes del enriquecimiento que supone el intercambio con personas de diferentes culturas.

7. Norberaren gorputzaren hautemate eta mugimen-aukerak aztertzea eta gauzatzea, nork bere buruan arreta jartzeko eta konfidantza hartzeko; horrela, norbera ongi santitzea onuragarria izango da osasunerako.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

Explorar y ejecutar las posibilidades y ejercitar las posibilidades perceptivo-motrices del propio cuerpo para conseguir autoatención y confianza en sí mismo de manera que el bienestar personal repercute en su salud.

8. Trebetasun eta ahalmen fisikoak garatzea, oinarrizko mugimendu-trebetasunak haurren bilakaera-prozesuari jarraiki gara daitezken; horretarako, ekintza-jokoak egingo dira.

Desarrollar las habilidades y capacidades físicas para que destrezas motrices básicas se desarrollen de acuerdo con el proceso evolutivo de los niños mediante juegos, danzas, etc.

9. Arazo motorrak konpontzeko, eraginkortasunez eta autonomiaz jarduteko printzipiak eta arauak eskuratzea, aukeratzea eta aplikatzea; horrez gainera, egindako ahalegina erregulatu, neurtu eta baloratu egingo da, norberaren aukeren eta zeregin-jatorriaren araberako autoeskaeramailara iritsiko da.

Adquirir, elegir y aplicar principios y reglas para resolver problemas motores y actuar de forma eficaz y autónoma en la práctica, regulando y dosificando y valorando el esfuerzo llegando a un nivel de autoexigencia acorde con sus posibilidades.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

10. Dantza eta kultura tradizionalaren inguruan ospatzen diren hainbat ekimenetan parte hartzea bultzatzea, aisialdi-denbora topaketarako gune bihurtuz.

Fomentar la participacion en actividades populares relacionadas con la danza y la cultura tradicional que hagan del tiempo de ocio un lugar de encuentro.

11. Euskal Herriko eta beste kultura batzuetako tradizioek duten gizarte eta kultura-kutsua aintzat hartzea, euskal kulturaren eta beste kultura batzuen balioak errespetatzeko eta balioesteko; horretarako jolas, dantza eta adierazpen tradizionalak erabiliko dira.

Transmitir el caracter sociocultural de las tradiciones de Euskal Herria y de otras culturas, para respetar y apreciar los valores de la cultura vasca y del resto de culturas, mediante la practica de juegos, danzas y expresiones tradicionales y populares.

12. Folklorearen elementu esanguratsuekin lotutako galdera eta arazoak identifikatu, pentsatu eta konpondu, informazio- eta komunikazio-teknikoak erabiliz informazio lortzeko eta ezagutza trukatzeko.

Identificar, plantearse y resolver interrogantes y problemas relacionados con elementos significativos del folklore, utilizando las tecnologias de la informacion y la comunicacion para obtener informacion y aprender y compartir conocimientos.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

IKASTAROEN PROPOSAMENA

- **Aurreko prestakuntza: Estilo eta teknika** (Batez ere, ⁽¹⁾frantziar eskola).
 - Lurra.
 - Barra.
 - Zentroa.

- **Heziketa pedagogikoa hezkuntzarako** (Bernard Aucouturier⁽²⁾-en koorontea).
 - Psikomotrizitate maila.
 - Psikologikoki.
 - Behar bereziak dituzten haurrek.

- **Euskal dantzak: Estilo eta Teknikak**
 - Gipuzkoako dantzaera: Estilo eta teknika.
 - Zortzikoak.
 - Soinu Zaharrak.
 - Brokel zikloa.

GIPUZKOAKO DANTZARIEN BILTZARRA

- Zuberoako dantzaera: Estilo eta teknika.
 - Branlea.
 - Gabota.
 - Godaleta.

- Bizkaiko dantzaera: Estilo eta teknika.
 - Erregelak.
 - Dantzari dantza.
 - Jota eta arin-arin.

- Haur eta gaztetxoentzat erreperorioa.
 - Jolas edo Irri dantzak.
 - Dantza sozialak (kontradantzak, tresna ezberinekin egiten diren dantzak).
 - Egutegi-Ihauteri dantzak.

(1) Frantziar eskola: Bere ezaugarri nagusia mugimenduen dotorezia da. Bere eragina Europa osora zabaldu zen eta ballet-irakaskuntzaren oinarria da.

(2) Bernard Aucouturier: Praktika psikomotrizitatearen aita da Bernard Aucouturier frantsesa. Euskal Herrian jarraitzaile asko ditu, Bergarako UNEDeko Psikomotrizitate Eskolaren inguruan mugitzen direnak, batik bat. Eskola horrek behin baino gehiagotan ekarri izan du Euskal Herrira, eta 2003an ere Gasteizen azaroaren hasieran ospatu ziren jardunaldietan aritu zen.

**DANTZA MAISU- MAISTREN
PRESTAKUNTZARAKO
CURRICULUMA**

ZIRRIBORROA

Donostia, 2009ko Martxoan

AURKIBIDEA:

1.-HITZAURREA.

2.-DANTZA MAISUAREN EGINKIZUNA.

3.-PLANTEAMENDUAREN FOKATZEA.

4.-DIZIPLINA ANITZA.

5.-EZAGUTZAREN IKUSPUNDU ZENTROKIDEA.

6.-BIBLIOGRAFIA

7.-ANTOLATUTAKO IKASTAROAK

1.-HITZAURREA

Txosten labur honek, Dantza Maisu-Maistrek bere lana behar bezala burutzeko jarraitu behar luketen ikasketen ibilbidea, edukiak, jakin beharreko gaiak eta azken finean lehen planteamendu baten zirriborroa azaltzen du.

Hemen agertzen dugun **Modeloak**, ZER? galderari erantzun nahi dio, alegia: Zer jakin behar du? Zer ikasi behar du?

Beste esparru bateko lana litzateke guzti hau NOLA antolatu eta atondu, proposatu eta erabakitzea.

Modelo honek maximoen planteamendu bat egiten du, Ikerfolken ezagutza, esperientzia eta urteetako praktika eta lanetan oinarrituta. Jarraiko aplikazioak bakarrik erabakiko du nola mugatzen, ontzen eta gauzatzen joango den etorkizunean eta egin behar horretan Ikerfolkek bere partaidetza aktiboa eskaintzen du.

2.-DANTZA MAISUAREN EGINKIZUNA

Bere oinarrizko eginkizuna, dantza erakustea da.

Irakaskintza horretan, dantzaren iragana eta etorkizunaren arteko zubi lana egiten du.

Iraganari begira, esparru tradizionalen kokatzen da Dantza Maisuaren lana eta ildo horretatik ondare bizi baten hartzaile da eta beronen irakaskintza du bere ardura. Zentzu horretan egin behar honen garrantzia handia da eta bere lana behar bezala bete behar badu, ezin bestekoa da esku artean duen gaiari buruz izan behar duen ulermen, ezagutza eta esperientzia.

Horretan oinarrituta Dantza Maisuak, eskuartean duenari buruzko irizpideak osatu eta sendotzen ditu. Dantza, ondare bizia den neurrian, etorkizunari begira moldatzen joaten da eta bide horretan Dantza Maisuak ezartzen dituen irizpideak funtsezkoak dira.

Guzti honen harira argigarria iruditzen zaigu J.A. Urbeltzek Euskal Curriculumean¹ dantzari buruzko bere atalaren proposamena egiterakoan hastapenean egindako honako hausnarketa: *“Dantza, tradizional edo herrikoiena izanda ere, osoki bukatutako produktu artistiko bat da metaforaren bidez bakarrik uler daitekeena. Zentzu horretan dantza tradizionalak, abstrakzio maila eta ahalmen ebolutibo handi bat azaltzen digute, denboraldi luzez pintura eta eskulturari aurre hartuaz. Hauek, azken garaietan bakarrik lortutako abstrakzio mailari esker bereganatu dute metaforaren jokoak. Horregatik, gizakiari bere sorreratik laguntzen dion zerbait izatearekin batera erabat moderna den espresio bide bat izatearen paradoxa, dantzarengan ebatzirik gelditzen da”*.

¹ Ikastolen Federakuntzak sustatua (Zuzendaria Xabier Garagorri)

3.-PLANTEAMENTSAREN FOKATZEA

Diziplina anitzeko dimentsioa: dantzatik abiatuta musika, jantzi, erritual, prestakuntza fisiko eta ezagutza teorikoaren inguruan osatzen dena.

Ezagutzaren ikuspuntu zentrokidea: gurea, gune bezala harturik gure mugetatik haratago (Europa, Ipar hemisferioa) doan ondare baten parte sentitzen arazten diguna.

4.-DIZIPLINA ANITZA

Adar ezberdinez osaturikoa. Lehen urreratze batean honakoa hauek proposatu ditzakegu:

- Eskema Pedagogikoa
- Dantzen katalogoa (dantzak, erritualak eta protokoloak)
- Ikasle taldearen izaera: gazteak versus haur eta helduak
- Prestakuntza fisikoa
- Marko teorikoa
- Musikologia

ESKEMA PEDAGOGIKOA

Dantza Maisuak bere irakaskuntza lana ondo burutuko badu derrigorrezkoa du erakusketa metodologi edo tresna bat edukitzea. Guk hemen proposatzen duguna, gure artean tradizio luzeko eredu preklasikoan oinarritutako marko metodologikoa da.

Honen alde egite arren zenbait arrazoi azal ditzakegu:

- Bere zeregin soziala: gazteen heziketan jokatutako bere paperarengatik. Norbanakoaren prestakuntzarekin batera integrazio soziala izanik bere azken xedea, talde dantza eta inimizazio erritualen bidez.
- Ibilbide pedagogiko argi bat: laburbiltze arren, ondoko ardatzetan egituratzen dena:
 - Logika: urratsak, aldairak eta dantzak.
 - Progresiboa: sinpleenetik (doinu erregularrak), konplexuenera (doinu irregularrak). Maila batzuk helburu: Prebosta eta Dantza Maisua. Ondorengo ibilbidea, progresibidade hau agertzeko modu bat izan daiteke:

IKASTOLETAN

- 10 eta 11 urte bitartean, irakaskuntzak urratsen katalogoaren gainbegiratuan jarri beharko luke arreta.
- 11 eta 12 urte artean, aldairaren irakaskuntza, soka-dantza bezalako dantza sozialetan integratu ahal izateko beraien aldaera ezberdinetan.

- 13 eta 14 urte artean, dantza sozialen irakaskuntza: fandango, arin-arin, jautsiak, ingurutxoak beraien aldaera eta estilo ezberdinetan.
- 15 urterekin, gazteen arteko dantzen irakaskuntza eta sozializazioarekin jarraitu. Dantza, ospakizun modu bezala gazteen artean sustatu.
- 16 urterekin, aurreko guztia finkatu eta Kontradantza, Polka, Balsa, Habanera, Perikoia etabarrei sarrera eman.

DANTZARI TALDE TAN: antzeko ibilbidea, talde dantzak eta erritual dantzak gehituaz.

- Diziplinen aniztasuna: prestakuntza fisikoa, musika mota ezberdinekin uztarketa eta memoriaren lanketa.
- Europako beste herrialdeekiko lotura: gure herriko tradizio hau baditu kideak Europan: Proventza, Eskozia, Irlanda, etab.

Gure ondarean aurkitu ditzakegun adibideak: Gipuzkoako Goierriko dantzen tradizioa², Zuberoako dantzen tradizioa³ eta Bizkaian Durangaldeako zenbait dantzetan aurki daitezkeenak.

DANTZEN KATALOGOA

En nuestro libro *Dantzak, Notas tradicionales sobre las danzas de los vascos*, aplicamos un criterio clasificatorio para las danzas vascas que sirvió de hilo conductor para aquel primer libro. En aquella clasificación partíamos de la presencia en la danza del hombre y la mujer, tanto individual como colectiva. Aquella propuesta tiene más de treinta años, y hoy la participación de la mujer, mucho más activa, se ha dejado sentir con fuerza. De cualquier modo, y al margen de posturas individuales, siempre hemos aceptado lo marcado por la tradición que es quien marca la energía vital con que la que las danzas deben realizarse.

1. DANZAS INDIVIDUALES: masculinas/ femeninas

- Txakolin
- Almute dantza
- Maiganeko
- Itsas dantzak
- Zartain dantza
- Alki Dantza
- El Plego

2. DANZAS COLECTIVAS

2.1. Danzas circulares

² Ikus "Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa" (Ikerfolk)

³ Ikus "Antzineko Püntua" (Ikerfolk)

- Mutil danta de Baztan
- Jautzis de Lapurdi, Benafarroa y Zuberoa

2.2. Danzas rituales

- Dantzari-dantza de la Merindad de Durango
- Brokel dantza de Gipuzkoa
- Danzas de Berastegi
- Danzas Lizartza
- Danzas de la Riberra de Navarra y Alava
- Danzas de Ochagavia
- Danzas de Lanestosa
- Danzas de Oñate
- Kaxarranka de Lekeitio
- Baile de la kutxa de Hondarribia
- Danzas de Antzuola

2.3. Danzas de espadas y bordones

- Ezpata-dantza de Corpus-Christi
- Ezpata-dantza de Legazpia
- Ezpata-dantza de Markina
- Pardon-dantza de Lesaka
- Pardon-dantza de Lesaka
- Pardon-dantza de Deba
- Pardon dantza de Lakuntz

2.4. Danzas en cadena

- Branle
- Soka-dantza
- Dantzaki
- Giza dantza
- Dantza luze
- Soka-dantza de Lekeitio
- Neskaxena esku-dantza
- Galaiena esku-dantza

2.5. Danzas bailadas en dos filas

- Ingurutxo
- Ttun-Ttun
- Larrain-dantza
- Esku-dantza
- Kontza-dantza
- Quadrille
- Polka

2.6. Danzas en corro

- Irradaka
- Danzas de Urdiain
- Danzas de Páganos

2.7. Danzas en suite rítmica

- Fandango-Jota

- Arin.Arin-Porrusalda

2.8. Comparsas de Carnaval y fiestas de moros y cristianos

- Maskara de Zuberoa
- Carnaval de Lapurdi
- Carnavale Baja Navarra
- Carnaval de Lantz
- Carnaval de Arano y Goizueta
- Carnaval de Ituren y Zubieta
- Carnaval de Markina
- Carnaval de Mundaka
- Rey moro de Antzuola
- Fiesta de Juan Lobo de Torralba del Río
- Alardes de armas de Irun y Hondarribia

IKASLE TALDEAREN IZAERA

Gure ikuspuntutik Dantza Maisua-Maistrak ez luke izan behar denbora libreko begirale edo monitore bat, eta horri begira garrantzi handia du bere ikasketak ze talde motetara zuzenduko dituen finkatzea. Zentzu horretan aurrerago aipatutako eredu preklasikoak iradokitzen duena proposatzen dugu:

- **Gazteak:** bertan hamar urtetik hogeita bostera bitarte biltzen diren neska mutilak sartuko genituzke, adibidez. Adin horretan gaitasun egokiena lukete azaltzen dugun eredu hau bere osotasunean eta behar bezala lantzeko.

Ikasle talde honetatik kanpo geratuko lirateke:

- **Haurrak:** hamar urte bitarte. Beste esparru batzuetan landu behar lukete dantza (ikastola, dantza taldeak) beraiei zuzendutako modu egoki eta erakargarri batean: jokoak, tresna dantza sinpleak, talde dantzak, korru dantzak, ...

La llegada de los niños a la danza tiene que seguir un proceso natural, en el que el juego preceda a la danza, entendiéndola como aquí la entendemos: como una disciplina.

De manera que entre los 4 y los 8 (en un proceso cada vez más complejo) el modelo de juego que aquí se propone es el de Irradaka, tal y como se explicitó en un programa presentado en 1987. Ahí, los niños y niñas de esas edades pueden aprender cantos con la particularidad de que los van a poder danzar en el esquema del Branle medieval, esto es, acompañándose rítmicamente con elegantes movimientos de brazos.

Esto se puede completar con otro tipo de danzas-juego que fomente la parte lúdica y participativa de los niños: Zartain dantza, Aulki dantza, Jorrai dantza, Hiru Xito, Esku dantza, Zapatagin dantza, etc.

A partir de los 8 años los niños pasan a ser instruidos en la danza de manera que la enseñanza deberá centrarse en el catálogo de pasos como iniciación al esquema pedagógico anteriormente mencionado.

- **Helduak:** dantza, dantzatzearen plazerarengatik. Bere irakaskuntza eta praktika denbora libreko ekintza bat bilakatzen da (jai eta festak, dantza lekuak, dantza eskolak). Dantza mota anitzak osatuko lukete lan esparrua: dantza sozialak, protokoloak, jolasak, etab.

Las personas de edad pueden venir de dos campos. Quizá han bailado en grupos de danza cuando eran jóvenes o, por el contrario, es el primer contacto que tienen con la danza. La idea es que aprendan a bailar por el placer de bailar. Pensando en personas de edad hay que enseñarles a bailar lo suficiente como para vencer el sentido del ridículo y poder participar en fiestas y romerías. Lo básico a nuestro entender son las variantes de fandango y Arin-arin por un lado y los Jautsiak por otro. Otros géneros como el Ingurutxo no se han popularizado salvo Larrain-dantza o baile de la era de Estella.

Mención especial en este apartado merece, a nuestro entender, la propuesta de DANTZA GANBARA como formato original de realización de este esquema de difusión de la danza. Está destinado a la recuperación de los estilos de danza que son propios de cada lugar. Es un trabajo que se puede extender a todos los rincones y, desde ahí, poder recuperar romerías con sus formas propias de danza popular.

Dantza Maisu-Maistraren ezagueraren osagarri izan daiteke, arlo hauetako gaien azterketa eta ezagutza, baina bere aplikazioa beste era bateko profil batzuen esku geldituko litzateke (eskola irakasleak, aisialdiko begiraleak, etab).

PRESTAKUNTZA FISIKOA

Dantza Maisuaren lanaren emaitza ahalik eta emankorrena izan dadin derrigorrezkoa da berez modeloak lantzen dituen ariketa fisikoak osatzea arlo ezberdinetan:

- Kolokazioa (postura)
- Malgutasuna
- Indarra

Nahiz eta arlo hauen lanketa berez, modeloaren aplikazio egoki baten ondorio izan, gaur egungo Dantza Maisuen eta dantzarien dedikazio intentsiboak osaketa honen alde egiten du.

Honetarako, iturri preklasikotik eratorritako bi diziplina akademikotan oinarritutako **ariketa-ibilbide** zehatz batzuen diseinu baten beharra adierazi nahi genuke. Dantza Klasikoaz eta Garaikideaz ari gara. Biak ala biak izan duten garapen erregelatuak aukera serio eta emankorra eskaintzen digute:

- Dantza Klasikoa: gu proposatzen ari garen modeloarekin antz gehien izanik, hiru arlo hauen lanketaz at gure modeloaren erreferentziazko marko interesgarri bat eskaintzen diguna.
- Dantza Garaikidea: agian formatu libreagoko ariketak proposatuaz, gure modeloa gutxien baldintzatuko lukeen aukera litzateke.

Jakina da arlo honetan egin beharreko ekarpenak, diziplina horretan adituak direnen aldetik etorri behar duela, bai ariketa-ibilbide horren diseinuan nola bere habiaraztea.

Ariketa hauen aplikazio sistematikoak onurak ekar ditzaken moduan baditu bere arriskuak modu axalekoan, ez-kritikoan edo testuingurutik kanpo hartzen badira: formen mimetismoa, berezko estiloaren lanbrotzea, etab.

MARKO TEORIKOA

Completar el marco formativo está más allá de las posibilidades de un programa de danza, y ello por completo que sea. Aquí entra ya la especial disposición de la persona, su deseo de crecer espiritualmente. Un plan radial debería recoger el más amplio espectro posible de lecturas⁴ sobre danza, teatro, cine; asistencia a exposiciones de pintura-escultura, espectáculos de danza, teatro, etc., todo ello seleccionado con el criterio más afinado posible. Convendría trazar un plan de lecturas en ámbitos cómo:

- Historia
- Sociología
- Historia del Arte

Como complemento imprescindible apuntamos al acercamiento a otras culturas coreográficas. Del entorno europeo en primer lugar y de otras zonas del mundo interesantes para nosotros, por ejemplo América latina. Algunas notas al respecto las encontramos en el capítulo 5.

MUSIKOLOGIA

Es muy importante que el Maestro de Danza desarrolle conocimientos elementales sobre notación musical, ritmos y medidas de las danzas vascas, con lo que tendrá acceso a gran parte de la música de danza folclórica del país y europea. La lectura y audición de los cancioneros de Azkue, Donostia, Charles Bordes, etc. es imprescindible. Y ello porque parte de la música editada adolece de algunos criterios sobre el color melódico, la forma orquestal, etc.

Apuntar los modelos orquestales que vemos (su cercanía / lejanía con los nuestros), la forma en que se hace la música, la danza, los distintos géneros de danza, carnavales, ritos, etc. Presentación de los materiales, audiciones de los mismos.

⁴ Ikus erreferentzia bibliografikoen kapitulua

5.-EZAGUTZAREN IKUSPUNDU ZENTROKIDEA

Marko erreferentzial zabalago batek gure ezagutza eta ondarea osatzeko ematen digun aukera.

Para reencontrar el camino de una cultura tradicional como la nuestra, es preciso disponer de buenas fuentes de información. Es bien cierto que cada pueblo tiene sus propias tradiciones y que las mismas deben ser respetadas, pero las danzas tradicionales de Europa, las que podemos considerar de raíz más antigua (tradicionales en los Balcanes, Portugal o los Pirineos) todas participan de un nervio común.

Frente a lo que pueda parecer, aquí no se proponen comparaciones puramente formales, aunque en el caso de que las haya lo correcto es estudiarlas, sino aproximaciones para redescubrir en el resto de culturas europeas, pautas que puedan revitalizar aquellas parcelas de estilo y comportamiento que hemos dejado perder. Por ejemplo:

- De **Hungría**. Importante la pedagogía para las danzas infantiles. El método Kodaly de aprendizaje musical y las voces de las muchachas para cantar todas las variables posibles de Irradakas.
- De **Grecia**. Danzas en cadena. Todas las formas griegas son interesantes por la diferencia que establecen entre la danza del hombre y la de la mujer. El conocimiento del “ballo” como parte de nuestra neskatxena, galaiena, etc.
- De **Inglaterra**. El mundo de las danzas morris y la contradanza, tan próximo al repertorio de nuestras biribilketas y el color militar de algunas melodías tradicionales.
- De **Escocia y Provenza**. Pasos de la vieja tradición militar y preclásica.
- De **Inglaterra y Escocia** formas y estilos de contradanza.
- De **Francia**, la bourrée de Auvernia y las escuelas de danza barroca.
- De **Rumania**. Los motivos protocolarios de los Calusari, muy próximos, litúrgicamente se entiende, a la dantzari-dantza de Bizkaia.
- De **Hungría, Rumania, Creta, Macedonia, Rumania** y grupos de **gitanos** de esta parte de Europa, etc. muchos ritmos en 2/4 cercanos a nuestro arin-arin; además de pasos reconocibles como senzillos, kurpillas, movimientos de punta y talón, alas de pichón, etc. Maneras de bailar con expresiones muy interesantes tanto por parte de los hombres como de las mujeres.

6.-BIBLIOGRAFIA

HISTORIA DE LA DANZA

ATTAINGNANT, Pierre, c.1494-1552

[Gaillardes, pavaes, etc.] *Quatorze gaillardes, neuf pavaes, sept branles et deux basses danses, le tout reduit de musique en la tablature du jeu dorgues, epinettes, manicordions. Présentation par Marcel Degrutère. [Bayerische Staatsbibl., Munich].*

Collection Dominantes. Courlay, 1996. Oblong, 17 x 12 cm, lix, 79 pp. Line-cut of the Paris, 1531 edition. 32 dances arranged for keyboard. Preface in Fr-Eng-Ger by Marcel Degrutère.

ARBEAU, Thoinot, 1520-1595

Orchésographie. Méthode et théorie en forme de discours et tablature pour apprendre à dancier, battre le tambour.

Geneva, 1972. 16 x 23 cm, iv, 105 pp. Line-cut of the Langres, 1596 edition. Treatise on dancing, in form of a dialogue. Detailed choreography with music (in mensural notation) for a large number of dances. Preface in Fr by François Lesure. Hardbound.

Orchésographie, et traité en forme de dialogue, par lequel toutes personnes peuvent facilement apprendre et pratiquer l'honnête exercice des danses / [Albert Czerwiski:] Die Tänze des 16. Jahrhunderts und die alte französische Tanzschule vor Einführung des Menuett. Nach Jean Tabourots Orchésographie.

Hildesheim, 2/ 1989. 15 x 21 cm, 210 & 140 pp. Line-cut of the Langres, [1588] edition and the Danzig, 1878 edition.

Orchésographie par Thoinot Arbeau. Réimpression précédée d'une notice sur les danses du XVIe siècle par Laure Fonta.

Bibliotheca Musica Bononiensis, II/102. Bologna, 2/ 1981. 16 x 22 cm, xxxvi, 208 pp. Line-cut of the Paris, 1888 edition, itself a facsimile of the original 1588 edition. Preface in Fr. Laid paper.

BACILLY, Bénigne de, 1625-1692

[Chansons, book.3] *III. livre de chansons pour dancier et pour boire, 1665. Présentation: Département de musique ancienne du Conservatoire National Supérieur de Musique et de Danse de Paris. [Bibl. Sainte-Geneviève, Paris].*

La Musique Française Classique de 1650 à 1800, 171. Courlay, 2005. 24 x 33 cm, xviii, 46 pp. Line-cut of the Paris, 1665. Introduction in Fr-Eng-Ger. Includes dance notation for 12 numbers. .

BEAUMONT, Cyril W.

Complete Books of Ballets, London, Putnam, 1949.

BUCKLE, Richard

Diagilev, Madrid, Siruela, 1991.

CAROSO, Fabritio, c.1530-c.1605

Il Ballarino. A Facsimile of the 1581 Venice Edition.

Monuments of Music and Music Literature in Facsimile, II/46. New York, 1967. 20 x 27 cm, 239 pp. Line-cut. One of the most famous early books on dance, describing and illustrating the techniques of dance as they existed at the end of the 16th c. Contains a portrait of Caroso and seven copper plates of dancers by Giacomo Franco. Highly important for music which is printed throughout both in tablature and in ordinary notation. Of particular interest are the charming engraved plates showing dancing couples in splendid costumes.

CHRISTOU, Marie-Françoise.

Le ballet de cour au XVIIe siècle / The Ballet de cour in the 17th Century.

Iconographie Musicale, 8. Geneva, 1983. 4°, c.240 pp. Beautiful iconography that examines the ballet from the court of Louis XII and Louis XIV through its choreographers, musicians and scenographers.

COMPAN, Charles, c.1740-d.?

Dictionnaire de danse. A Facsimile of the Paris, 1787 Edition.

Monuments of Music and Music Literature in Facsimile, II/84. New York, 1974. 13 x 20 cm, 410 pp. Line-cut of the Paris, 1787 edition. Laid paper, clothbound.

Dictionnaire de danse, contenant l'histoire, les règles et les principes de cet art, avec des réflexions critiques, et des anecdotes curieuses concernant la danse ancienne et moderne; le tout tiré des meilleurs auteurs qui ont écrit sur cet art.

Geneva, 1980. 12 x 17 cm, 410 pp. (Rpt. of Paris & Berlin, 1906 edition). Line-cut. A pioneering attempt to draw together material on the history of dance from a wide variety of sources, including Noverre, Cahusac, Beauchamp and many others, with attention to technique, choreography, music—he characterizes the ballet of the time of Lully as cold and without character.

DOLMETSCH, Mabel

Dances of England & France, from 1450 to 1600, New York, Da Capo Press, 1976.

Dances of Spain and Italy from 1400 to 1600, New York, Da Capo Press, 1975.

ESQUIVEL y NAVARRO, Juan de

Discursos sobre el arte del danzado, Sevilla 1642.

NEGRI, Cesare ("il trombone"), c.1546-d.?

Le gratie d'amore.

Bibliotheca Musica Bononiensis, II/104. Bologna, 2/ 1983. 18 x 25 cm, 306, vi pp. Line-cut of the Naples, 1602 edition. One of the great early works on Renaissance dance similar to that of Caroso. Contains 58 engravings by Leon Palavicino after designs by Mauro Rovere showing dancers executing the figures of the gaillarde, pavane and other dances of the period. The accompanying music is in lute notation, along with detailed instructions for steps and movements. Fine portrait of Negri. Afterword and bibliography by Rossana Dalmonte.

PLAYFORD, John, 1623-1688

The English Dancing Master, published in 1651

PURE, Michel de, 1620-1680

Idée des spectacles anciens et nouveaux.

Geneva, 1972. 11 x 15 cm, 334 pp. Line-cut of the Paris, 1668 edition. The author studies the composition of different genres of ballets, their choreography, vocal and instrumental music, production, costume and stage machinery.

RAMEAU, Pierre, 18th c.

Le maître à danser. A Facsimile of the 1725 Paris Edition.

Monuments of Music and Music Literature in Facsimile, II/45. New York, 1967. 15 x 22 cm, 296, plus 1 foldout pp. Line-cut. One of the most famous dance books of the 18th c., giving a detailed account of the steps and dances of the period. Sets down for the first time the five essential positions for the feet. Numerous illustrations showing positions of the body and hands, steps, etc.

REBEL, Jean-Féry, 1666-1747

Les caractères de la danse. Fantaisie (1715). Grand chœur / Petit chœur. Neuauflage. Faksimile der Pisendel-Abschrift. Faksimile Erstdruck. Neuauflage 1727/1733. Herausgegeben von Stefan Fuchs.

Magdeburger Faksimile Offizin. Magdeburg, 2007. 4º, 41 pp. Facsimile of Pisendel's manuscript copy, plus the first edition (Le Clerc, 1727/1733), together with a new practical edition of the score. This fantasie, from 1715, is considered one of the great monuments of Baroque dance music (even performed by Handel in London), and can be performed "petit chœur" (i.e. as a trio sonata) or "grand chœur" with extra inner voices.

UNGARELLI, Gaspare.

Le vecchie danze italiane.

Bibliotheca Musica Bononiensis, II/11. Bologna. 8º, 124 pp. Line-cut of the Rome, 1894 edition.

OTRAS FUENTES BIBLIOGRÁFICAS

Alford, Violet: «Ensayo sobre los orígenes de las mascaradas de Zuberoa» (trad. esp. Pedro Garmendia), *RIEV*, San Sebastián, vol. XXII, pp. 373-396, 1931/R1972.

- :1937, *Pyrenean Festivals*, London, Chatto & Windus, 1937.

-: 1962, *Sword Dance and Drama*, London, Merlin Press.

-: 1978, *The Hobby Horse and other Animal Masks* (Edición preparada por Margaret Dean-Smith), London, Merlin Press.

Amades, Joan: Las danzas de moros y cristianos, Valencia, Institución Alfonso el Magnánimo, 1966.

Armstrong, Lucile: «The ritual of Morris», *ED&S*, XLIII, 3 (1981), pp-17-18, *ED&S*, XLIII, 4 (1981), pp.25-26. *ED&S*, XLIV, 1 (1982), pp. 24-25.

-1985, *A Window on Folk Dance* (Edited by Diki Gleeson), London, Springfield Books Limited, 1985.

Campbell, Joseph: *Las máscaras de Dios*, IV vol., Madrid, Alianza, 1991.

Cawte, Edwin Christopher: *Ritual animal disguise*, Cambridge, D. S. Brewer, 1978.

Cohn, Norman: *El cosmos, el caos y el mundo venidero*, Barcelona, Grijalbo, 1995.

Coomaraswamy, Ananda K.: *La Danza de Siva. Ensayos sobre el arte y cultura India* (trad. esp. Eva Fernández del Campo y Pablo Giménez Dasí) Madrid, Siruela, 1996.

Corrsin, Stephen D.: *Sword Dancing in Britain: an anoted bibliography*, London, EFDSS, 1993.
-: 1997, *Sword Dancing in Europe: A History*, Trowbridge (Wiltshire), Hisarlik Press.

Chevalier, Jean-Gheerbrant, Alain: *Diccionario de los Símbolos*, Barcelona, Herder, 1986.

Daniélou, Alain: *Shiva y Dionisos. La Religión de la Naturaleza y del Eros*, Barcelona, Kairós, 1986,

Eliade, Mircea: *Herreros y Alquimistas*, Madrid, Taurus, 1959.

-1975, *Historia de las Religiones*, México, Era.

-1967, *Lo sagrado y lo profano*, Madrid, Omega.

-1985a, *De Zalmoxis a Gengis-Khan*, Madrid, Cristiandad.

-1985b, *El mito del eterno retorno*, Madrid, Alianza.

Elwin, Verrier: «The hobby horse and the ecstatic dance», London, *Folklore Journal*, vol. LIII, London, 1942, pp. 209-213.

Forrest, John: *Morris and Matachins. A Study in Comparative Choreography*. Sheffield, Cectal Publications, nº 4, 1984.

-:1999 *The History of Morris Dancing, 1458-1750*. Cambridge, James Clarcke.

Frazer, James, G.: *La rama dorada*, Madrid, FCE, 1965.

-:1981, *El folklore en el Antiguo Testamento*, Madrid, F.C.E.

Galanti, Bianca Maria: *La danza della spada in Italia*, Roma, Edizioni Italiane, 1942.

Gallop, Rodney: «The Origins of the Morris Dance», *J.E.F.D.S.S.*, Londres, I, 3 (1934), pp.122-129.

Gaudefroy-Demonsbynes, M: «Sur le cheval-jupon et al-Kurraj», *Mélanges offerts à William Marçais*, Paris, Institut d'Études Islamiques de l'Université de Paris, 1950, pp. 155-160.

Gennep, van Arnold: «Le Cheval-Jupon», *Cahiers d'Ethnographie Folklorique*, Toulouse, Institute d'Etudes Occitannes, 1948, pp. 36-42.

-:1982, *La formación de las leyendas*, Barcelona, Alta Fulla.

-:1986, *Los ritos de paso*, Madrid, Taurus.

Ginzburg, Carlo: *Historia Nocturna. Un desciframiento del aquelarre* (trad. esp. Enrique Lynch), Barcelona, Edit. Muchnik, 1991.

Horst, Louis: *Formas preclásicas de la danza* (trad. esp. Pastora Sofía Nogués Acuña), Buenos Aires, EUDEBA, 1966.

Jung, Carl Gustav: *Psicología y alquimia*, Buenos Aires, Santiago Rueda, 1957.

Lawson, J. C.: *Modern Greek folklore and ancient Greek religión*, New York, University Books, 1.964.

Louis, Maurice:

-:1959a., «Le Chevalet montpelliérain 'noble jeu' ou danse magique?», Toulouse, *Folklore*, année 22, nº 2, 3-24.

-:1959b, «Le Chevalet montpelliérain 'noble jeu' ou danse magique?», Toulouse, *Folklore*, année 22, nº 3, 4-13.

-:1960a, «Documents pour servir a l'étude du 'cheval-jupon'», Toulouse, *Folklore*, année 23, nº 4, 3-7.

-:1960b., «Le 'cheval-fug' de Montluçon», Toulouse, *Folklore*, année 23, nº 4, 8-17.

Popper, Karl R.: *Conjeturas y Refutaciones. El desarrollo del conocimiento científico*, Barcelona, Edit. Paidós 1989.

-: 2001, *Conocimiento objetivo*, Madrid, Edit. Tecnos.

Propp, Vladimir J.: *Las raíces históricas del cuento*, Madrid, Edit. Fundamentos, 1974.

-1997, *Theory and History of Folklore* (Translated by Ariadna Y. Martín and Richard P. Martín and several others), Edited with and Introduction and Notes, by Anatoli Liberman, Minneapolis, University of Minnesota Press.

Sach, Curt: *Historia Universal de la Danza* (versión esp. de la edición inglesa, Adolfo Jascavevich), Buenos Aires, Centurión, 1944.

Salazar, Adolfo: *La danza y el ballet*, Madrid, FCE, 2003.

Sharp, Cecil J.: *The Sword Dances of Northern England*, Ilkey, West Yorkshire, E P Publishing, 1977.

Sharp, Cecil J.-Macilwaine, Herbert C.: *The Morris Book* (Parts 1, 2 & 3), East Ardsley, West Yorkshire, E P Publishing, 1912,1919,1924./R. 1977.

-:*The Morris Book* (Parts 4 & 5), East Ardsley, West Yorkshire, E P Publishing Lt., 1911,1913./R. 1976.

Schmitt, Jean-Claude: «"Jeunes" et danses des chevaux de bois. Le folclore méridional dans la littérature des 'Exempla' (XIIIe-XIVe siècles)», *Cahiers de Franjeux*, Collections d'histoire religieuse du Languedoc, Toulouse, Edit. Eduard Privat, vol.11 (1976), 127-158.

Sperber, Dan: *El simbolismo en general*, Barcelona, Edit. Anthropos, 1988,

The New Grove Dictionary of Musical Instruments (Edited by Stanley Sadie), London, Macmillan Press, 1984.

Tylor, Edward B.: *Cultura Primitiva*, Madrid, Edit. Ayuso, 1977.

Wittgenstein, Ludwig: *Observaciones a La Rama Dorada de Frazer*, Madrid, Edit. Tecnos, 1992.

Wolfram, Richard: «Robin Hood und Hobby Horse», *Wiener Prahistorische Zeitschrift*, XIX, Wien, 1932.

Wosien, María Gabriele: *Danzas Sagradas*, (trad. esp. Flora Casas), Madrid, Edit. Debate, 1996.

PEQUEÑA RESEÑA BIBLIOGRÁFICA VASCA

ALGUNAS OBRAS GENERALES DE CONSULTA DE CULTURA VASCA

- Euskalerrriaren alde
- Euskal esnalea
- Revista Internacional Estudios Vascos, RIEV
- Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco

OBRAS GENERALES

Aramburu Urtasun, Mikel: *Danzas y Bailes de Navarra*, Iruña, Gobierno de Navarra, 2000.

Azkue, Resurrección M^a: *Euskalerrriaren Yakintza*. Madrid, Espasa Calpe. 1959.
-:1968, *Cancionero Popular Vasco*, Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca.

Barandiaran, Gaizka de: «El dance de Cortes», *Príncipe de Viana*, 1961, pp. 89-100 .
-:1963, *Danzas de Euskalerrri*, 3 vol., San Sebastián, Auñamendi.

Barandiarán, José Miguel de: «Diccionario de mitología vasca», *Obras Completas*, Tomo I, Edit. La Gran Bilbao, Enciclopedia Vasca, 1.972.

Bartok, Bela: *Escritos sobre Música Popular*, México, Siglo XXI, 1979.

Bidador Joxemiel: «Materiales para una bibliografía sobre danza vasca», Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra, pp, 345-378.

Bonilla, Luis: *La danza en el mito y en la historia*, Madrid, Biblioteca Nueva, 1964.

Caro Baroja, Julio: *Los pueblos del Norte de la Península Ibérica. Análisis histórico cultural*, Madrid, C.S.I.C, 1943.

-:1944, «La vida rural en Vera de Bidasoa», *Biblioteca de Dialectología y Tradiciones Populares*, Madrid: C.S.I.C.

-:1958, *Los vascos*, Madrid, Minotauro, Madrid.

-:1965, *El Carnaval. Análisis histórico-cultural*, Madrid, Taurus, 1965.

-:1968, *Estudios sobre la vida tradicional española*, Barcelona: Península..

-:1974, *Ritos y mitos equívocos*, Madrid, Istmo.

-:1976, *Baile, Familia, Trabajo*, San Sebastián, Txertoa.

-:1979, *La estación de amor. Fiestas populares de mayo a San Juan*, Madrid, Taurus.

-:1984, *El estío festivo. Fiestas populares de verano*, Madrid: Taurus,

Capmany, Aurelio. «El baile y la danza. Región vasca», en *Folklore y costumbres de España*, Barcelona, Alberto Martín, 1931.

Dantzari, Boletín de la Federación de Dantzaris del País Vasco.

Donostia, J.A.de: *Historia de las danzas de Guipuzco de sus melodías y sus versos*, Zarauz, Icharopena.

Feliu Corcuera, Alfredo: Euskadi Insólita, San Sebastián, Luis Aramburu, 1980.

:-1987, *Tradiciones y costumbres del País Vasco*, San Sebastián, Kriselu.

Iztueta, Juan Ignacio de: *Gipuzkoako Dantza Gogoangarriak-Viejas Danzas de Guipúzcoa* (Edición bilingüe, vers. del P. Santiago Onandia), Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca, 1968.

Jimeno Jurío, José María: *Paloteados de la Ribera*, Temas de Cultura Popular nº 217, Pamplona, Diputación Foral de Navarra.

Larramendi, Manuel de: *Corografía o Descripción General de la Provincia de Guipúzcoa* (Edición a cargo de J. Ignacio Tellechea Idígoras), San Sebastián, S.G.E.P., 1959.

Lecuona, Manuel de: «Mozorros y Lupercos. Ensayo de cotejo entre el Carnaval vasco y el romano», en *Euskalerraren alde*, San Sebastián, vol. XVII, 1927.

Lekuona, M. de: «Iñauteriak», *Obras Completas*, vol. II, Tolosa, Kardaberaz Bilduma, 1978.

Schneider, Marius: *La danza de espadas y la tarantela*, Barcelona, CSIC, 1948.

Urbeltz, Juan Antonio: *Dantzak, Notas sobre las danzas tradicionales de los vascos*, Caja Laboral, Bilbao, 1978.

:-1989, *Música militar en el País Vasco. El Problema del zortziko*, Iruña, Pamiela.

:-1994, *Bailar el Caos. La danza de la osa y el soldado cojo*, Iruña, Pamiela.

:-1995, «Alardeak» (fotog. Lamia), *Bertan*, Donostia, Diputación Foral de Gipuzkoa.

:-2000, *Las danzas de espadas y sus símbolos. Ciénagas, insectos y «moros»*, Iruña, Pamiela.

:-2001, *Danza vasca. Aproximación a los símbolos*, Lasarte-Oria, Edit. Etor-Ostoa.

:-2004, *Euskal Herria eta Festa* (con fotografías de Santiago Yañiz), Donostia, Elkar.

:-2007, *Danzas morris, origen y metáfora*, Iruña, Pamiela.

Vinson, Julien: *Folk-Lore du Pays Basque*, Paris, Maissonneuve & Larose, s.a.

Violant y Simorra: *El pirineo español*, Madrid, Plus Ultra, 1949.

VVAA: *Fronteras y puentes culturales. Danza tradicional e identidad social* (edición de Kepa Fernández de Larrinoa), Iruña, Pamiela, 1998,

7.-ANTOLATUTAKO IKASTAROAK

Gaia	Mota	Non	Noiz	
Ezpata dantza berria	IK	Iruñea	2008 /2009	D
Gipuzkoako dantzen hastapenak Dantza Maisuentzat	IK	San Francisco eta Boise (USA)	2008 /Udara	M
Dantzaren dinamizazioa Udalekuan	IK	Wayoming (USA)	2008 /Udara	M
Argia Memoriaren harian	HI	Donostia (Kutxa)	2008 /Udazkena	II
Sormena eta Tradizioa	HI	Bilbo (Euskalduna)	2008 /Udara	E
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Eibar	2008 /Udaberria	K k
Ezpata dantza	IK	Andoain	2008 /Udaberria	II
Dantza Preklasikoak	IK	Iruñea	2007 /Udaberria & Udara	D
Inauterietatik San Joanetara: festaren simetria	HI	Reno, Bakersfield eta Boise (USA)	2006 / Udazkena	M
Dantza Preklasikoak	IK	Miarritze (Gare de Midi)	2006 /Udaberria	II
Greziako Dantzak (Tsounis familia)	IK	Donostia (Arte Leku)	2005 /Udazkena	II
Siziliako Makil Esgrima	IK	Lezo (Kiroldegia)	2004 /Otsaila	II
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Luhosoa	2004 /Urtarrila	II
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Bidarte	2003/ Udazkena & Negua	M
Dantza Preklasikoak	IK	Burlata	2002	E

Gaia	Mota	Non	Noiz	Nork
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Luhosoa	2002/ Abendua	Iparraldeko EDB
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa (Aurkezpena)	IK	Donostia (Arte Leku)	2002/ Iraila	Gazte Mundu
Oñatiko Dantzak	IK	Donostia (Goena)	2001/ Martxoa	Burlatako Dantzari Taldea
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa (Aurkezpena)	IK	Beasain	2000 / Uztaila	Aurtzaka Dantzari Taldea
Soka-dantza Gipuzkoako Udalen protokolo koreografikoa	IK	Andoain	2000/ Udara	Ikerfolk & Andoaingo Udala
Soka-dantza Gipuzkoako Udalen protokolo koreografikoa	IK	Aduna	2000/ Udara	Ikerfolk & Andunako Udala
Greziako Dantzak (Tsounis familia)	IK	Donostia (Arte Leku)	2000 / Otsaila	Ikerfolk
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Errenteria (Musika Eskola)	2000/ 2001	Errenteriako Udal Musika Eskola
Dantza Preklasikoak	IK	Bilbo (Antxieta)	2000/ 2001	Juan de Antxieta Musika Eskola
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Errenteria (Musika Eskola)	2000/ 2001	Errenteriako Udal Musika Eskola
Dantza Preklasikoak	IK	Bilbo (Antxieta)	1999/ 2000	Juan de Antxieta Musika Eskola
Gipuzkoako dantzen taula gimnastiko koreografikoa	IK	Bilbo (Antxieta)	1998/ 1999	Juan de Antxieta Musika Eskola
Sardiniako dantzak (Irgolico dantzariak-Totore Lei)	IK	Donostia (Arte Leku)	1998	Ikerfolk
Europa ekialdeko dantza judutarrak (Ilan Zaoui)	IK	Donostia (Arte Leku)	1997	Ikerfolk
Probentzako, tradizio militarreko dantzak (Ives Guillard)	IK	Donostia (Arte Leku)	1995	Ikerfolk
Pirin Bailarako dantzak (Cristina Stanicheva eta taldea) (Bulgaria)	IK	Donostia (Arte Leku)	1990	Ikerfolk
Eskoziako Kontradantzak (Royal Scottish Country Dance)	IK	Donostia (Arte Leku)	1989	Ikerfolk